

تاریخ ادبیات درس به درس

فصل اوّل

❁ فارسی دهم

❁ فارسی یازدهم

❁ فارسی دوازدهم

درس ۵

عبّاس میرزا، آغازگری | نثر | مجید واعظی
تنها

زندان موصل | نثر | کامور بخشایش
(خاطرات اسیر آزاد
شده، اصغر ریاطجری)

درس ۶

لیلی و مجنون | نظم
(در قالب مثنوی) | نظامی گنجه‌ای
«لیلی و مجنون» مثنوی بلندی است. (قالب مثنوی
به دلیل مستقل بودن قافیه هر بیت، برای سرودن
داستان‌های بلند مناسب است.)

تذکرة الاولیا | نثر | عطار

درس ۷

مرصاد العباد | نثر آمیخته
به نظم | نجم‌الدین رازی (معروف به دایه)
من المبدأ الى المعاد

غزلیات شمس | نظم | جلال‌الدین محمد مولوی

درس ۸

مولوی (قرن ۷) | نام‌ها و القاب: محمد - جلال‌الدین - مولانا -
رومی - مولانای دوم

پدر مولوی | محمدبن حسین خطیبی معروف به بهاء‌الدین
ولد (بهاء ولد)

پسرِ مولوی	سلطان ولد
همسرِ مولوی	گوهرخاتون سمرقندی
یارانِ نزدیکِ مولوی	صلاح‌الدین زرکوب - حسام‌الدین حسن چلبی
مسیرِ حرکتِ مولوی	بلخ ← مکه ← شام ← قونیه
معشوقِ مولوی	شمس تبریزی، عارفِ کامل، معروف به شمس پرنده

نکاتی دیگر در موردِ مولوی:

- عطار کتاب «اسرارنامه» خود را به مولوی خردسال هدیه داد.
- جمله عطار خطاب به پدر مولوی: «زود باشد که این پسر تو، آتش در سوختگان عالم زند.»
- مولوی حدود هفت سال در حلب و شام به تحصیل علوم پرداخت.
- در ۳۸ سالگی: آشنایی با شمس و آغاز رابطه عاشقانه (سال ۶۴۲)
- حسام‌الدین چلبی از مولوی خواست کتابی به شیوه الهی‌نامه سنایی یا منطق‌الطیر عطار بسراید که حاصل آن مثنوی مولوی شد.
- سعدی و فخرالدین عراقی با مولوی دیدار داشتند.
- سعدی شیفته غزل «هر نفس آواز عشق» مولوی شد.

الهی‌نامه	نظم	سنایی
منطق‌الطیر	نظم	عطار
زندگانی جلال‌الدین محمد، مشهور به مولوی	بدیع‌الزمان فروزانفر	
اسرار‌التوحید	نثر	محمدبن منور

درس ۹

روزها	نثر	محمّدعلی اسلامی ندوشن
میثاق دوستی	نثر	لطفعلی صورتگر

(این درس نثر است البته یک بیت از سنایی در آخر درس دارد.)
«حسب حال» است.

فصل سوم

❁ آثار منظوم

❁ آثار منثور

❁ آثار نثر آمیخته به نظم

آثار منظوم

آی آدمها	◀.....	نیما یوشیج
اسرارنامه	◀.....	عطار
الهی نامه	◀.....	سنایی
الهی نامه	◀.....	عطار
بوستان	◀.....	سعدی
تحفة الاحرار	◀.....	جامی
چشمه	◀.....	نیما یوشیج
حملة حیدری	◀.....	بازل مشهدی
در امواج سند	◀.....	حمیدی شیرازی
در حیاط کوچک پاییز در زندان	◀.....	اخوان ثالث
دری به خانه خورشید	◀.....	سلمان هراتی
دماوندیه	◀.....	محمدتقی ملک الشعراء بهار
دیوان غربی - شرقی	◀.....	گوته
سمفونی پنجم جنوب	◀.....	نزار قبطانی
شاهنامه	◀.....	فردوسی
غزلوارهها	◀.....	شکسپیر
غزلیات شمس	◀.....	مولوی
فرهاد و شیرین	◀.....	وحشی بافقی
گوشواره عرش	◀.....	موسوی گرماردی
لیلی و مجنون	◀.....	نظامی گنجوی
ماه نو و مرغان آواره	◀.....	رایبندرانات تاگور
مثل درخت در شب باران	◀.....	شفیعی کدکنی
مثنوی معنوی	◀.....	مولوی
منطق الطیر	◀.....	عطار
همصدا با خلق اسماعیل	◀.....	سیدحسن حسینی
هوا را از من بگیر، خندهات را نه	◀.....	پابلو نرودا

زمینه‌ها و ویژگی‌های حماسه

فصل ششم

❁ زمینه داستانی

❁ زمینه قهرمانی

❁ زمینه قومی و ملی

❁ زمینه خرق عادت (حوادث خارق العاده)

زمینه‌ها و ویژگی‌های حماسه

حماسه در لغت به معنی دلاوری و شجاعت است و در اصطلاح ادبی، شعری است با ویژگی‌های داستانی - قهرمانی - قومی و ملی - خرق عادت (حوادث خارق‌العاده):

۱) **زمینه داستانی** ... هر حماسه در بستری از حوادث شکل می‌گیرد. حماسه را می‌توان مجموعه‌ای از حوادث دانست.

اگر بخواهیم بفهمیم بیتی مربوط به زمینه داستانی حماسه است، باید آن بیت، ویژگی داستان را در خود داشته باشد. یعنی باید از شخصیت و حرکت و دیالوگ و ... برخوردار باشد.

مثال:

چو رهام گشت از کُشانی ستوه	بی‌پچید زو، روی و شد سوی کوه
جهاندار سودابه را پیش خواند	همی با سیاوش به گفتن نشانند
نخستین دمیدن سیه شد زدود	زبانۀ برآمد پس از دود، زود
حبیبِ خدای جهان‌آفرین	نگه کرد بر روی مردان دین

۲) **زمینه قهرمانی** ... شاعر حماسه‌سرا، با بهره‌گیری از واژگان و زبان حماسی می‌کوشد انسانی را به تصویر بکشد که از نظر توانایی‌های جسمی و روحی از دیگران متمایز باشد.

اگر بخواهیم بفهمیم بیتی مربوط به زمینه قهرمانی حماسه است، باید در بیت شخصیت یک قهرمان (مثل رستم، اسفندیار، سهراب، گردآفرید، سیاوش و ...) وجود داشته باشد و یا عملی که قهرمانانه است و حاصل نیروی بسیار زیاد جسمی و روحی آنان است، وجود داشته باشد.

مثال:

زنی بود برسان گُردی سوار	همیشه به جنگ اندرون، نامدار
مرا مادرم نام، مرگ تو کرد	زمانه مرا پتکِ ترگِ تو کرد
سیاوش چنین گفت کای شهریار	که دوزخ مرا زین سخن گشت خوار

تست‌های زمینه‌های حماسه

A در کدام بیت زمینه ملی و میهنی حماسه، دیده می‌شود؟

۱) بجنید ره‌ام زان رزمگاه	برون تاخت اسب از میان سپاه
۲) بزرگان ایران گشاده دلند	توگویی که آهن همی بگسلند
۳) بدو داد شاه، اختر کاویان	برآن سان که بودی به رسم کیان
۴) به رزم اندرون کشته شد اشکبوس	وزو شادمان شد دل گیو و طوس

B در شاهنامه فردوسی، وجود سیمرغ یا دیو سپید، به کدام یک از زمینه‌های حماسه مربوط است؟
 ۱) خرق عادت ۲) داستانی ۳) قهرمانی ۴) ملی

C ابیات زیر بیان‌گر کدام زمینه حماسه است؟

به پیروزی از رزم آن دیو نر	به خنجر ز یالش جدا کرده سر
دریدم جگرگاه دیو سپید	ندارد بدو شاه از ین پس امید
ز پهلوش بیرون کشیدم جگر	چه فرمان دهد شاه پیروز گر
۱) قهرمانی ۲) داستانی ۳) ملی و قومی ۴) خرق عادت	

D در کدام گزینه عناصری از حماسه هست که زمینه تخیلی آن را تقویت می‌کند و خرق عادت نام دارد؟

۱) چرا رزم جستی ز اسفندیار	که او هست روین تن و نامدار
۲) ز زخم سر گرز سندان شکن	برآرد دمار از دو صد انجمن
۳) ز گردان نیاید کسی جنگجوی	که با او به روی اندر آرند روی
۴) یکی تیغ هندی بزد بر سرش	ز تارک بدو نیمه شد تا برش

E هر دو تعریف آمده در گزینه مربوط به یک زمینه حماسه است.

- الف) در حماسه‌ها، عقاید ماورای طبیعی هر ملّتی، در ضمن حوادثی که شاعر تصویر می‌کند، ظهور می‌یابند.
- ب) واقعیّات بستری هستند که حوادث قهرمانی به‌عنوان تاریخ خیالی یک ملّت در آن‌ها جریان دارند.
- ج) حماسه تصویرساز قهرمانان ملی است که از لحاظ نیروی معنوی و مادی ممتازند.
- د) در حماسه‌ها پدیده‌هایی هستند که همچون رشته‌هایی استوار، زمینه تخیلی حماسه را تقویت می‌کنند.

۴) ب - ج

۳) الف - د

۲) الف - ج

۱) ب - د

پاسخنامه تشریحی

گزینه (۲) ← سیمرغ از موجودات و آفریده‌های غیرطبیعی است که حضورش در شاهنامه فردوسی، زمینه تخیلی حماسه را تقویت می‌کند. **قلم‌چی**

G ۲ زمینه خرق عادت: بیت «ج»: دیو سپید/ بیت «د»: روین تنی اسفندیار/ بیت «ه»: سیمرغ

زمینه‌مّلی: بیت «و»: اختر کاویان یا درفش کاویانی رایت منسوب به کاوه است. **قلم‌چی**

H ۴ ابیات قسمت (ج) ← بیانگر اعتقاد و پای‌بندی گوینده آن‌ها (اسفندیار) به آیین جوانمردی و سنت‌های مّلی است که حاضر نیست مردم را به کشتن بدهد. ابیات قسمت (د) ← اشاره به روین‌تنی اسفندیار، یادآور زمینه خرق عادت در منظومه‌های حماسی است.

نکته: «عمر هزار ساله زال» در شاهنامه، بیانگر زمینه خرق عادت حماسه است، امّا چون در ابیات قسمت (الف) فقط به نام زال اشاره شده است، نمی‌توان این ابیات را نشان‌دهنده خرق عادت در حماسه دانست. **قلم‌چی**

I ۳ ققنوس در گزینه (۱)، سیمرغ در گزینه (۲) و دیو سپید در گزینه (۴) خرق عادت دارند.

(هرجا اسفندیار داریم که خرق عادت نیست. اگر روین تن بودن او ذکر شود یا به آن اشاره‌ای شود، آن وقت می‌توان گفت خرق عادت است!)

J ۲ در گزینه‌های (۱)، (۳) و (۴)، «دیو سپید»، «روین‌تن بودن اسفندیار» و «سیمرغ» نشان‌دهنده زمینه خرق عادت است. **قلم‌چی**

A ۳ اشاره به اختر کاویان، زمینه مّلی و میهنی حماسه است.

B ۱ خرق عادت: جریان یافتن حوادثی که با منطق و تجربه علمی سازگاری ندارد. در هر حماسه‌ای، رویدادهای غیرطبیعی و بیرون از نظام عادت دیده می‌شود که تنها از رهگذر عقاید دینی عصر خود، توجیه‌پذیر هستند. مثل سیمرغ یا دیو سپید. **سراسری**

C ۴ وجود حوادثی فراتر از عادت مانند عمر هزار ساله زال، سیمرغ، دیو سپید، روین تنی اسفندیار مربوط به زمینه «خرق عادت» اند. البته در این ابیات زمینه قهرمانی را هم داریم امّا وجود «دیو سپید» اولویت را به انتخاب خرق عادت می‌دهد.

D ۱ آن‌چه زمینه تخیلی حماسه را تقویت می‌کند، «خرق عادت» است. گزینه‌های (۲)، (۳) و (۴) به نیرومندی و قدرت جنگاوری اشاره دارند.

E ۳ عبارات (الف) و (د) توضیحی درباره زمینه خرق عادت است.

(ب) ← زمینه مّلی / (ج) ← زمینه قهرمانی

قلم‌چی

F ۳ گزینه (۳) خرق عادت ندارد. گزینه‌های (۱) و (۴) ← گذشتن از آتش و به سلامت عبور کردن از آن، جزء زمینه خرق عادت حماسه است که تخیل در حماسه را تقویت می‌کند. سیاهوش از میان آتش برافروخته و شعله‌ور، بدون هیچ گونه خدشه و آسیبی عبور می‌کند، این عمل با عقل و منطق انسان سازگار نیست.

این عبارت از کیست؟
این بیت از کیست؟

فصل هشتم

این عبارت از کیست؟

- ۱) کتابی که در او داد سخن آرایی توان داد. **سعدالدین وراوینی**
- ۲) ای درویش، ما موشی در حقّه به تو دادیم، تو پنهان نتوانستی (از زبان ابوسعید) **محمد بن منّور**
- ۳) شهر را از عدل، دیوار کن و راهها از ظلم و خوف پاک کن، که حاجت نیست به گل و خشت و سنگ و گچ. **خواجه نظام الملک توسی**
- ۴) او گفت که از آنچه هستی، یک قدم فراتر آیی. **محمد بن منّور** (از زبان ابوسعید)
- ۵) ای رفیق! کلّ اناءٍ یتَرشّح بما فیهِ، از کوزه همان برون تراود که در **حسین واعظ کاشفی** اوست.
- ۶) مزار شاعر غرق در گل بود و گور ستمگر غرق در خون بود. **فرانسوا کوپه**
- ۷) مردان، بار را به نیروی همت و بازوی حمیت کشند، نه به قوّت تن. **جامی**
- ۸) سرور را هیچ از این نیست و همه وقت خوش است و این است صفت آزادگان. **سعدی**
- ۹) مرد باید در میان بازار مشغول تواند بود، چنان که یک لحظه از حق **عطار** تعالی غایب نشود.
- ۱۰) تا در تحصیل فضل و ادب، رغبتی صادق نباشد، این منزلت نتوان **از کتاب کلیله و دمنه** یافت.
- ۱۱) یا عبدالکریم، حکایت نویس مباح، چنان باش که از تو حکایت کنند. **محمد بن منّور** (از زبان ابوسعید)
- ۱۲) علم در همه بابی لایق است و عالم در آن باب بر همه فایق؛ استعداد **مجد خوافی** مجرّد، جز حسرت روزگار نیست.
- ۱۳) اگر به داده خدا قانع بودی و خرسند نمودی، ردای من به بازار به **محمد عوفی** گرو نرفتی.
- ۱۴) از آسمان تاج بارد اما بر سر آن کس که سر فرو آرد. **خواجه عبدالله انصاری**
- ۱۵) کار تجسم عشق است. **جبران خلیل جبران**
- ۱۶) مگر نه راهنمای ما هر شامگاهان با صدای دلکش، بیتی چند از **گوته** غزل‌های شورانگیز تو را می‌خواند تا اختران آسمان را بیدار کند و رهنان کوه و دشت را بترساند.

این بیت از کیست؟

سپهری	۱	حرف‌هایم مثل يك تکه چمن روشن بود
سعدی	۲	پیش دیوار آن چه گویی هوش‌دار
حافظ	۳	بر سر آنم که گر ز دست برآید
سعدی	۴	یکی قطره باران ز ابری چکید که جایی که دریاست من کیستم چو خود را به چشم حقارت بدید بلندی از آن یافت کاو پست شد
فخرالدین عراقی	۵	عشق شوری در نهاد ما نهاد
ابن حسام خوسفی	۶	شاد و بی‌غم بزی که شادی و غم
سعدی	۷	دوران روزگار به ما بگذرد بسی
سعدی	۸	دوش، مرغی به صبح می‌نالید یکی از دوستان مخلص را گفت باور نداشتم که تو را گفتم این شرط آدمیت نیست
حافظ	۹	ارباب حاجتیم و زبان سؤال نیست
ابوسعید ابوالخیر	۱۰	تعلیم ز آره گیر در امر معاش
عطار	۱۱	ای بی‌نشان محض نشان از که جویمت؟
حافظ	۱۲	گفتم که بوی زلفت گمراه عالم کرد
حافظ	۱۳	تا نگردی آشنا زین پرده رمزی نشنوی
عطار	۱۴	خدمت حق کن به هر مقام که باشی
سعدی	۱۵	صورت زیبای ظاهر هیچ نیست
صائب	۱۶	بید مجنون در تمام عمر سر بالا نکرد
ناصر خسرو	۱۷	بر در بخت بد فرود آید
ابن یمین	۱۸	همت بلند دار که نزد خدا و خلق
خاقانی	۱۹	ما بارگه دادیم، این رفت ستم بر ما

تست‌های این عبارت از کیست؟ این بیت از کیست؟

A ابیات زیر به ترتیب، سروده چه کسانی هستند؟

- (الف) شاد و بی‌غم بزی که شادی و غم
(ب) دوران روزگار به ما بگذرد بسی
(۱) فخرالدین عراقی - حافظ
(۲) ابوسعید ابوالخیر - عطار
(۳) ابن‌حسام خوسفی - سعدی
(۴) سعدی - خواجه نظام الملک

B عبارات زیر، به ترتیب از چه کسانی هستند؟

- (الف) گشاده‌دستی و کرامت را از درختان میوه‌دار بیاموز.
(ب) او بگفت که از آنچه هستید، یک قدم فراتر آیید.
(۱) فرانسوا کوپه - حسین واعظ کاشفی
(۲) مهرداد اوستا - محمد بن منور
(۳) جبران خلیل جبران - محمد عوفی
(۴) محمد رضا رحمانی - نصرالله منشی

C ابیات زیر به ترتیب سروده چه کسانی هستند؟

- (الف) اشتر به شعر عرب در حالت است و طرب
(ب) بر در بخت بد فرود آید
(۱) سعدی - ناصر خسرو
(۲) صائب - عطار
(۳) سنایی - ناصر خسرو
(۴) خاقانی - عطار

D ابیات زیر به ترتیب، سروده چه کسانی هستند؟

- (الف) چه در کار و چه در کار آزمودن
(ب) معیار دوستان دغل، روز حاجت است
(۱) سعدی - سعدی
(۲) مولوی - صائب تبریزی
(۳) فروغی بسطامی - سعدی
(۴) پروین اعتصامی - صائب تبریزی

E عبارات زیر، به ترتیب از چه کسانی هستند؟

- (الف) ای رفیق، کلّ اناءِ پترشّح بما فیه، از کوزه همان برون تراود که در اوست.
(ب) کار، تجسّم عشق است.
(۱) حسین واعظ کاشفی - جبران خلیل جبران
(۲) خواجه نظام الملک توسی - شیللر
(۳) محمد بن منور - گوته
(۴) سعدالدین وراونی - فرانسوا کوپه

فهرست الفبایی

فصل نهم

❁ فهرست الفبایی (اثر ← مؤلف)

❁ فهرست الفبایی (مؤلف ← اثر)

فهرست الفبایی (اثر ← مؤلف)

اخلاق محسنی	حسین واعظ کاشفی
ارزیابی شتابزده	جلال آل احمد
از پاریز تا پاریس	باستانی پاریزی
اسرار التوحید	محمد بن منور
اسرارنامه	عطار
امثال و حکم	دهخدا
ارمیا	رضا امیرخانی
الهی‌نامه	سنایی
الهی‌نامه	عطار
اتاق آبی	سهراب سپهری
بخارای من ایل من	محمد بهمن بیگی
بهارستان	جامی
بوستان	سعدی
پرنده‌ای به نام آذرباد	ریچارد باخ
پیامبر و دیوانه	جبران خلیل جبران
تاریخ بیهقی	ابوالفضل بیهقی
تاریخ بیهق	-
تحفة الاحرار	جامی
تذکرة الاولیا	عطار
تفسیر سورة یوسف	احمد بن محمد بن زید طوسی
تمهیدات	عین‌القضات همدانی
تیرانا	محمد رضا رحمانی (مهرداد اوستا)
جوامع‌الحکایات و لوامع‌الروایات	محمد عوفی
چشمه روشن	غلامحسین یوسفی
حملة حیدری	بازل مشهدی
خسرو (داستان)	عبدالحسین وجدانی

فصل دهم

❁ تست‌های فصل به فصل

❁ تست‌های کلی کتاب به کتاب

❁ تست‌های کلی و ترکیبی

تست فصل به فصل فارسی دهم

فصل ۱

۱ چند مورد از آثار زیر در حوزه ادبیات تعلیمی جای نمی گیرند؟

«گلستان - مثنوی معنوی - کلیله و دمنه - بوستان - شاهنامه - قابوس نامه - دیوان حافظ - سفرنامه»

یک (۱) دو (۲) سه (۳) چهار (۴)

۲ کدام اثر یا آثار در حیطه ادبیات تعلیمی قرار ندارد؟

۱) قابوس نامه - کلیله و دمنه ۲) داستان های صاحب دلان - سفرنامه ناصر خسرو

۳) بوستان - گلستان ۴) مثنوی معنوی - شعر چشمه نیما

۳ «قابوس نامه» اثری است به از

۱) نثر - عنصرالمعالی کیکاووس ۲) نثر آمیخته به نظم - محمدی اشتهاردی

۳) نظم - عنصرالمعالی کیکاووس ۴) نثر آمیخته به نظم - عنصرالمعالی

۴ «نیما یوشیج» تخلص کیست؟

۱) محمدی اشتهاردی ۲) جمال میرصادقی ۳) علی اسفندیاری ۴) هوشنگ ابتهاج

۵ «الهی نامه منظوم - دیوار - داستان های صاحب دلان» به ترتیب منسوب به چه کسانی هستند؟

(مربوط به کنکور ۱۴۰۰)

۱) سنایی - جمال میرصادقی - عنصرالمعالی ۲) عطار - محمدی اشتهاردی - کیکاووس

۳) سنایی - محمدی اشتهاردی - جمال میرصادقی ۴) عطار - جمال میرصادقی - محمدی اشتهاردی

۶ کدام توضیح غلط است؟

۱) موضوع ادبیات تعلیمی حکمت، اخلاق، مذهب یا دانشی از معارف بشری است.

۲) در ادبیات کودک و نوجوان از ادبیات تعلیمی زیاد بهره می گیرند.

۳) برای ادبیات تعلیمی هم می توان از نثر استفاده کرد هم از شعر.

۴) آثار تعلیمی نمی تواند تخیلی باشد چرا که مسئله باید به صورت روایی ارائه شود.

فصل ۲

۷ جملات زیر از کیست و درباره کیست؟

«شبی که نوبت شعر خواندن او بود، یادم است برق خاموش شد و روی میز خطابه شمعی

نهادند و او «آی آدم ها» بیش را خواند.»

۱) جلال آل احمد - نیما یوشیج

۲) سیمین دانشور - نیما یوشیج

۳) نیما یوشیج - جلال آل احمد

۴) سیمین دانشور - جلال آل احمد

۸ همه گزینه‌ها صحیح است مگر گزینه

- ۱) سفرنامه‌ها یا خاطره‌نگاشت‌ها در حقیقت بخشی از زندگی‌نامه هستند.
- ۲) ناصرخسرو در سفرنامه خود به ذکر زمان و مکان و شرح جزئیات و توصیف حالات پرداخته است.
- ۳) آثاری که اشخاص با ثبت خاطرات و گزارش احوال خویش یا شرح رخدادها و روزگار و افکار دیگران بر جای می‌گذارند، حسب حال یا زندگی‌نامه خوانده می‌شوند.
- ۴) کلاس نقاشی سهراب سپهری خاطره‌ای از یک کلاس در دوران تحصیل خویش با توصیف و با لحن جدی است.

۹ «اتاق آبی» و «ارزیابی شتاب‌زده» به ترتیب اثر چیست؟

- ۱) جلال آل احمد - سهراب سپهری
- ۲) جلال آل احمد - نیما یوشیج
- ۳) سهراب سپهری - نیما یوشیج
- ۴) سهراب سپهری - جلال آل احمد

۱۰ سفرنامه ناصرخسرو و گلستان سعدی به ترتیب چه نوع آثاری هستند؟

- ۱) نثر - نثر آمیخته به نظم
- ۲) نثر - نظم
- ۳) نثر - نثر
- ۴) نثر آمیخته به نظم - نثر آمیخته به نظم

۱۱ این جملات درباره چیست؟

- «همچون مروارید در دل صدف کج و کوله‌ای سال‌ها بسته ماند؛ او خود چشم زمانه ما بود.»
- ۱) جلال آل احمد
 - ۲)عالیه خانم
 - ۳) نیما یوشیج
 - ۴) سهراب سپهری

فصل ۳

۱۲ کدام مورد در حوزه ادبیات غنایی جای ندارد؟

- ۱) گردآفرید از فردوسی
- ۲) مهر و وفا از حافظ
- ۳) جمال و کمال از احمدبن طوسی
- ۴) بوی گل و ریحان‌ها از سعدی

۱۳ کدام مورد از قالب‌های رایج شعر غنایی نیست؟

- ۱) مثنوی
- ۲) قصیده
- ۳) غزل
- ۴) رباعی

۱۴ «اسرارالتوحید» اثر و به است.

- ۱) ابوسعید ابوالخیر - نثر
- ۲) ابوسعید ابوالخیر - نثر آمیخته به نظم
- ۳) محمدبن منور - نثر آمیخته به نظم
- ۴) محمدبن منور - نثر

۱۵ تفسیر سورة یوسف از چیست؟

- ۱) احمدبن محمد
- ۲) ابوسعید ابوالخیر
- ۳) محمدبن منور
- ۴) عطار نیشابوری

فصل ۴

۱۶ کدام گزینه ناصحیح است؟

- ۱) ایستادگی در برابر بیدادگری‌های اشخاص و حکومت‌ها در تاریخ همه ملّت‌ها دیده می‌شود.
- ۲) ادبیات پایداری بازگو کردن تفکرات شاعر درباره دادگری، عدالت‌خواهی و دعوت به ستم‌پذیری است.
- ۳) نام دیگر ادبیات پایداری، ادب مقاومت است.
- ۴) هنگامی که یک ملت به مبارزه با بیداد برمی‌خیزد از ادبیات پایداری بهره می‌گیرد.

پاسخنامه تشریحی

۱۳ / ۲ قالب‌های شعری غزل، مثنوی و رباعی و نیز قالب نثر از قالب‌های رایج مورد استفاده برای مفاهیم غنایی است.

۱۴ / ۴ «اسرارالتوحید» از محمدبن منور است که درباره ابوسعید ابوالخیر نوشته است. ۱۵ / ۱ تفسیر سوره یوسف از احمدبن محمدبن زید طوسی است.

۱۶ / ۲ ادبیات پایداری دعوت به ستم‌ستیزی (نه ستم‌پذیری!) و حق‌جویی و مبارزه با بیداد می‌کند.

۱۷ / ۴ دعوت به مبارزه با ستم (نه صبر در برابر آن!) از موضوعات اصلی ادبیات پایداری است.

۱۸ / ۱

۱۹ / ۲

۲۰ / ۳

۲۱ / ۴ سیف فرغانی این شعر را هنگامی که شهرهای بزرگ و آباد ایران در آتش بیداد مغولان می‌سوخت، سروده است.

۲۲ / ۱ ایشان بر کتاب «من زنده‌ام» اثر معصومه آباد تقریظ نوشتند.

۲۳ / ۲

۲۴ / ۱ درون‌مایه‌های ادبیات انقلاب اسلامی: فرهنگ اسلامی- قیام امام حسین- اندیشه‌های امام خمینی- فضای فرهنگی، معنوی و شور و نشاط انقلابی جامعه

۲۵ / ۲

۱ / ۳ «شاهنامه- دیوان حافظ- سفرنامه» در حوزه ادبیات تعلیمی نیستند.

۲ / ۲ سفرنامه ناصر خسرو در حیطه ادبیات سفر و زندگی است نه تعلیمی. البته مواردی از تعلیم را در سفرنامه ناصر خسرو می‌توان دید اما حیطه اصلی آن ادبیات تعلیمی محسوب نمی‌شود.

۳ / ۱

۴ / ۳

۵ / ۴ دقت کنید که «سنایی» هم الهی‌نامه منظوم دارد. در ضمن داستان‌های صاحب‌دلان به کوشش محمدی اشتهاردی است.

۶ / ۴ آثار تعلیمی می‌توانند تخیلی- ادبی باشند تا مسئله‌ای را به صورت روایی یا نمایشی با جذابیت بیشتر ارائه دهند.

۷ / ۱ رجوع کنید به بند اول درس «پیرمرد چشم ما بود» از جلال آل احمد!

۸ / ۴ کلاس نقاشی با توصیف و چاشنی طنز است.

۹ / ۴

۱۰ / ۱

۱۱ / ۳ این جملات از جلال آل احمد در کتاب ارزیابی شتاب‌زده است و درباره نیما یوشیج گفته شده است.

۱۲ / ۱ داستان «گردآفرید» از شاهنامه فردوسی در حوزه ادبیات حماسی است نه غنایی!

قلمروها

❁ فارسی دهم

❁ فارسی یازدهم

❁ فارسی دوازدهم

کارگاه متن پژوهی درس ششم فارسی دهم

قلمرو زبانی

۱ معنای واژه‌های مشخص شده را با کاربرد آنها در متن درس مقایسه کنید.

ارباب حاجتیم و زبان سؤال نیست در حضرت کریم تمنا چه حاجت است

حافظ

حضور و پیشگاه

حدیث دوست نگویم مگر به حضرت دوست ← حضرت: پیشگاه، حضور

تعلیم ز آره گیر در امر معاش نیمی سوی خود می کش و نیمی می پاش

ابوسعید ابوالخیر

رزق و روزی

دلا معاش چنان کن ← معاش: زندگی

۲ ضمیر پیوسته غالباً در متن ادبی، در یکی از دو جایگاه زیر قرار می‌گیرد:

(الف) به فعل متصل می‌شود؛ در این صورت، «مفعول» یا «متمم» است.

(ب) به واژه‌هایی به‌جز فعل وصل می‌شود؛ در این صورت، «مضاف‌الیه» است.

گاه ضمیر، برخلاف موارد «الف» و «ب» در جایگاه اصلی خود قرار نمی‌گیرد و در جای دیگر می‌نشیند؛ به این شیوه کاربرد ضمیر، «جهش» یا «جابه‌جایی ضمیر» می‌گویند؛ مانند کاربرد

ضمیر پیوسته «ت» در مصراع اول سروده زیر:

ای بی نشان محض، نشان از که جویمت؟ گم گشت در تو هردو جهان از که جویمت؟

عطار

در شعر این درس، نمونه‌ای از «جهش ضمیر» را مشخص کنید.

گرت هواست که معشوق نگسلد پیمان ← اگر هوایت است که ...

قلمرو ادبی

۱ در متن درس، دو نمونه «مجاز» بیابید و مفهوم آنها را بنویسید.

سر و زر و دل و جانم فدای آن یاری

مجاز از وجود مجاز از دارایی

کارگاه متن پژوهی درس دوم فارسی یازدهم

قلمرو زبانی

۱ از متن درس، با توجه به رابطه معنایی «تناسب»، واژه‌های مناسب انتخاب کنید و در جاهای خالی قرار دهید.

خیلتاش، حشم، ندیمان رُقعت، نکت، دوات، دبیر

۲ معادل معنایی فعل‌های زیر را از متن درس بیابید و بنویسید.
فرمان داد. (مثال داد) سوار اسب شد. (برنشست)

اجازه حضور داده شود. (بار داده آید)

۳ کاربرد معنایی واژه «محبوب» را در عبارت‌های زیر بررسی کنید.

محبوب گشت از مردمان، مگر از اطبا و ... (پنهان)

مردی محبوب بود و دیده و دلش از گناه به دور. (باحیا)

۴ به دو جمله زیر و تفاوت آنها توجه کنید:

الف) مریم کتاب می‌خواند. ب) کتاب خوانده می‌شود.

فعل جمله «الف» به «نهاد» و فعل جمله «ب» به نهادی که قبلاً مفعول بوده، نسبت داده شده است. فعل جمله «الف» را «معلوم» و فعل جمله «ب» را «مجهول» می‌نامیم. با دقت در جدول زیر، با ساخت و شیوه مجهول کردن جمله معلوم آشنا می‌شویم:

ساخت	نهاد	مفعول	فعل
معلوم	مریم	کتاب	می‌خواند
مجهول	کتاب	→	خوانده می‌شود
معلوم	مریم	کتاب	خواهد خواند
مجهول	کتاب	→	خوانده خواهد شد

همان‌طور که می‌بینید در مجهول ساختن جمله معلوم:

الف) نهاد جمله معلوم را حذف می‌کنیم؛

ب) مفعول جمله معلوم را در جایگاه نهاد قرار می‌دهیم؛

کارگاه متن پژوهی درس اول فارسی دوازدهم

قلمرو زبانی

۱ جدول زیر را به کمک متن درس کامل کنید.

معنا	واژه معادل
دارای نشان پیامبری	وسیم
شادی بخش	مفرح
به خدای تعالی بازگشتن	انابت
قطع کردن مقرّری	بُردن

۲ سه واژه در متن درس بیابید که هم‌آوای آنها در زبان فارسی وجود دارد.

قربت (غربت) - حیات (حیات) - خوان (خان) - صبا (سبا)

۳ از متن درس برای کاربرد هر یک از حروف زیر، سه واژه مهم املائی بیابید و بنویسید.

ح (حیات - فاحش - حلیه)

ق (قربت - باسق - مراقبت)

ع (تضرّع - عاکفان - مدّعیان)

۴ در عبارت زیر، نقش دستوری ضمائر متصل را مشخص کنید.

بوی گلیم چنان مست کرد که دامنم از دست برفت.

مفعول مضاف الیه (برای دست: دامن از دست من برفت)

۵ در متن درس، نمونه‌ای برای کاربرد هر یک از انواع حذف (لفظی و معنایی) بیابید.

حذف به قرینه لفظی ← طاعتش موجب قربت است و به شکر اندرش مزید نعمت [است].

حذف به قرینه معنوی ← بنده همان به [است] که ز تقصیر خویش / عذر به درگاه خدای آورد

قلمرو ادبی

۱ واژه‌های مشخص شده، نماد چه مفاهیمی هستند؟

ای مرغ سحر! عشق ز پروانه بیاموز

عاشق مدّعی عاشق بی‌ادعا و جانباخته

کان سوخته را جان شد و آواز نیامد

۲ با توجّه به عبارت‌های زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید.

بارانِ رحمتِ بی‌حسابش همه را رسیده و خوانِ نعمتِ بی‌دریغش همه‌جا کشیده.

فراش باد صبا را گفته تا فرش زمزم‌دین بگسترد و دایهٔ ابر بهاری را فرموده تا بناتِ نبات در مهدِ زمین پیورود.

الف) آرایه‌های مشترک دو عبارت را بنویسید.

تشبیه (بارانِ رحمت - فراش باد صبا - دایهٔ ابر بهاری - بناتِ نبات - مهدِ زمین) /

سجع (رسیده و کشیده - بگسترد و پیورود)

ب) قسمت مشخص شده بیانگر کدام آرایهٔ ادبی است؟

استعاره (سبزه و چمن)

قلمرو فکری

۱ معنی و مفهوم عبارت‌های زیر را به نثر روان بنویسید.

عاکفانِ کعبهٔ جلالش به تقصیر عبادت معترف که: ما عَبْدناک حقَّ عِبَادَتِک.

عبادت‌کنندگان عظمت او به کوتاهی در عبادت، اعتراف‌کننده هستند که: تو را آن‌گونه که

شایستهٔ عبادت بود، عبادت نکردیم. (مفهوم: خدا را آن‌گونه که شایسته است عبادت نکردیم)

یکی از صاحب‌دلان سر به جیب مراقبت فرو برده بود و در بحر مکاشفت مستغرق شده.

یکی از عارفان، دل را از غیر خدا خالی کرده و در حال کشف و آشکار کردن حقایق فرو رفته بود.

(مفهوم: به حالت عرفانی فرو رفته بود)

۲ مفهوم کلی مصراع‌های مشخص شده را بنویسید.

ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند تا تو نانی به کف آری و به غفلت نخوری

به‌دست آوردن روزی و غافل نبودن

چه غم دیوار امت را که دارد چون تو پشتیبان چه باک از موج بحر آن را که باشد نوح کشتیان؟

مسلمانان وقتی پشتیبانی چون پیامبر دارند، غمی ندارند.

گر کسی وصف او ز من پرسد بی‌دل از بی‌نشان چه گوید باز؟

کسی که دل‌داده و عاشق است از خدایی که بی‌نشانه است، چیزی نمی‌تواند بگوید.

۳ از کدام سطر درس، مفهوم بیت زیر قابل استنباط است؟

هیچ نقّاشت نمی‌بیند که نقشی برکشد وان که دید از حیرتش کلک از بتان افکنده‌ای

سعدی

به خاطر داشتم که چون به درختِ گل رسم، دامنی پُر کنم هدیهٔ اصحاب را. چون برسیدم،

بوی گُلَم چنان مست کرد که دامنم از دست برفت.